

הַלְכוּת הַתְּפִילִין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קעח]

וגם הרבוע יהיה על־ידי הקמים עצמן ולא על־ידי דָּבָר אַחַר שְׁמִיטָה עֲלֵיהֶם⁽²¹⁴⁾.

214) משמע מדבריו שדוקא טיח שיש בו ממשות, אבל בדבר שאין בו ממשות כמו צבע דיו, מותר. וכן הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' לג, בשם הגרי"י קניבסקי) בתפילין שהיתה להם פינה אחת עגולה במקצת, להשחירה כמה פעמים עד שתהיה מרובעת.

ולענין אם אפשר למלאות את הנקבים או הפגימות בעור טחון, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' א וח"ז סי' א) צידד להתיר, כיון שעשו מעור בהמה, אולם כל זה בריבוע היתורא, אבל לענין ריבוע הבית כתב שם שדינו חמור יותר, ואין לעשות כן. אמנם, בשו"ת שבט הלי (ח"ג סי' ב) נקט שטחינת העור מבטלת ממנו שם עור, ופנים חדשות באו לכאן, ומשום כך צידד שבאופן שבלא המילוי יהיה פסול, לא מועיל המילוי. אכן, כתב שם ללמד זכות על אותם הממלאים את הנקבים בעור טחון, כיון שבתל הוא לעצם העור, ונעשה כעור עצמו. ועל כן כתב (שם, ובח"ט סי' ד) שלענין לבתחילה יש לתקן תפילין שנפגמו על ידי הדבקת חתיכת עור קטנה על גבי הפגימה, אלא שכשאי אפשר לעשות כן יניחו בפגימה עור טחון, ואם אי אפשר גם בזה, יש להקל למלאותה בטיח להשלים, כיון שהוא מתבטל לבתים ואינו שכבה העומדת לעצמה, אלא שאין להקל בעור טחון או בטיח אלא כשהפגימה היא בשטח קטן מאד, אך כשהחיסרון ניכר, אין להכשיר אלא על ידי חתיכת עור או על ידי ריכוך הבית והפשטתו עד שיתכסה החיסרון.

[משנ"ב ס"ק קעט]

כגון שנתעקמו הקמים, זה פונה למזרח וזה למערב⁽²¹⁵⁾.

215) והשיעור בזה, כתב הקסט הסופר (סי' בא לשכת הסופר ס"ק ג) בשם החתם סופר, שאם יש אויר בין כל אחד ואחד אפילו כמלא מחט סיריקית, אינו נחשב כמרובע. אכן השערי תשובה (ס"ק נח) כתב בשם שו"ת בית יהודה, שכל שאפשר להצמיד את הבתים ועל ידי כך יהיו התפילין מרובעות, הרי הן כשרות.

[משנ"ב שם]

עד שפגעה עגלה⁽²¹⁶⁾.

216) ואם השתפשפו הפינות שבגג התפילין, כתב הערוך השלחן (סע"ז) שלא נפסלו התפילין, מפני שאין חיסרון בריבוע שלהן. ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' סד) כתב שאם הקלקל בזויות אינו ניכר כל כך להדיא יש להקל, ושכן מבואר בשו"ת תשורת שי, וכן כתבו בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' יד אות ב) ובשו"ת אור לציון (ח"א סי' ד).

[משנ"ב ס"ק קפ]

אין חולק בקנה⁽²¹⁷⁾.

217) אמנם, בביה"ל לקמן (סי' לג ס"ב ד"ה לחש) צידד שהרמב"ם חולק על זה.

[ביה"ל ד"ה נתקלקל]

אם מקמת רב ישנן של התפילין נכר לכל שאחד מפקדויותיו נכנס לפנים ואינו עומד במקום הראוי לו, נראה דצריך לתקנם⁽²¹⁸⁾.

218) משמע שאם אין ניכר כל כך שהדופן נכנס לפנים אין חיסרון בריבוע התפילין, וכן צידד בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ב אות ג)

שהמשנ"ב שהצריך ריבוע בדפנות אינו חולק על השו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קכא) שהיקל כשיש חיסרון בריבוע הדפנות [וכן היקל בשו"ת יד אליהו פסקים סי' ה, וכן נקט בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' א], אלא שניהם מודים שתלוי הדבר במראית העין האם התבטל הריבוע או לא, ורק שבמציאות הפגם ניכר יותר בפינות מאשר בדפנות.

[משנ"ב ס"ק קפג]

הקמים⁽²¹⁹⁾.

219) ובתיקון תפילין (עמ' לח ו-מ) כתב שהוא הדין שיש להשחיר את המעברתא והתיורא.

[משנ"ב ס"ק קפד]

יְיָש פּוֹסְקִים דְּסִבְיָא לְהוּ דְּהוּא הֶלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי כְּמוֹ הַרְצוּעוֹת⁽²²⁰⁾ וְלַעֲמוּקָא הוּא אָפְלוֹ בְּדִיעָבְדִּי⁽²²¹⁾.

220) שהובא בגמרא במנחות (לה, א), רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. ונחלקו הראשונים האם רק לגבי רצועות נאמרה ההלכה, או אף לענין הבתים. וסוברים אלו הפוסקים שנאמרה ההלכה אף לענין הבתים.

221) ולפי זה יש לעשותם על ידי בר חיובא, ולכוון בעשייתם לשמה, וכדלקמן (סי' לג ס"ק כב) לענין רצועות.

[משנ"ב ס"ק קפה]

שְׁחָרְתָּם⁽²²²⁾, וְהַשְׁחָרוֹת טוֹב יוֹתֵר שִׁיְהִיָּה בְּצִבְעָה שְׁחָר שְׂאֵין בּוֹ מִמֶּשֶׁ כְּלָל⁽²²³⁾.

222) וגדר השחרות, מבואר בביה"ל לקמן (סי' לג ס"ג ד"ה הרצועות שחורות) בשם הברוך שאמר, שלכתחילה ישחירם כמה פעמים עד שיהיו שחורות כעורב. ומדינא כל שחל עליו שם שחור סגי. ולענין רובו ככולו, ראה מה שנתבאר לקמן (שם ס"ק יט).

223) ובטעם הדבר כתב הנשמת אדם (כלל יד), שצריך שיהיו צידי הבית החיצון רואים את האויר, וכמבואר בגמרא (סנהדרין פט, א), ואם יהיה בצבע ממשות, אין הבית החיצון רואה פני האויר, או משום שצריכה השי"ן של תפילין להיות נראית, וכשטחין בטיח מבטלים את השי"ן.

[משנ"ב שם]

וּמְקַל מְקוֹם הַמְּשַׁחֲרִין כְּמִין גְּלָאנִיץ שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְקַלְפוֹ, אֶף-עַל-פִּי שִׁיְכּוֹלִין לְהַסִּיר מִן הַקֶּלֶף עַל-יְדֵי פְרוּרִין דְּקִין אֵין לְהַתְּמִיר בְּדִיעָבְדִּי⁽²²⁴⁾.

224) משום שיש לסמוך על דעת הנודע ביהודה (מהדו"ק א"ח סי' א), שכל שבא לנאותו, אף על פי שיש בו ממשות, בטל אליו ונעשה חלק מהבית, ונחשב הבית כאילו רואה את האויר. ואף על פי שאם יש בו ממשות עד שנקלף בשלמות לא סומכים להקל [כמו שסיים המשנ"ב], מ"מ בציור כזה שאין בצבע ממשות כל כך אלא שנקלף על ידי פרורים דקים, יש לסמוך על כך.

[משנ"ב שם]

אֲכַן מֵה שְׁחָדְשׁוּ סוּפְרֵי זְמַנְנוּ שְׁמִשְׁחִירִין בְּטִיתָה שִׁיְכּוֹלִין לְקַלְף בְּשִׁלְמוֹת מְקַל צַד וְכוּ' וְהוּ פְּסוּל⁽²²⁵⁾.

225) וכפי שביאר הנשמת אדם (שם), שהצבע שהוא דבר בפני עצמו, אינו בטל לבית, וחוצץ בין הבית לאויר.

הלכות תפלין סימן לב

נד באר הגולה

(נט) [נת] (קעה) וגם הבתים: הגה אכל על גבה הבתים * אין להקפיד אם הוא יותר מרחקן וארזן (כ"י בשם אש"י וסמ"ג ומדרכי ורמב"ם פ"ג). **עצמם מרבעות ואחר זמן (קעט) * נתקלקל רבועו, (קפ) יש מי שאומר (קפא) * שצריך לרבעו:** הגה (קפב) ויצעשה כל הארבעה בתים בשנה, שלא יהא אחד גדול מחבירו (כ"ש): **כל יעור (קפג) הבתים (קפד) מצוה לעשותו (נט) [נט] (קפה) שחר (ועין לקמן (קפו) סימן לג). * תריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר, יואם לא הגיע כשרה, (קפז) והוא שיהיה (קפח) נכר התריץ**

שערי תשובה

עליו עור מצד המעבטא לעד שכנגדו, וכן אם עשה ר' בתים וחבנים ע"י תפירה ועוד כמה דברים בענין בית החיצון שאינה רואה את הארז ע"ש בארוך וזין בכנדי' כהנה ס"י א בענין זה: [נת] וגם הבתים. עכ"ט. וקבב ככ"י בשם בית: והנה ח"ב ס"י פח: אם מחמת הארז שבין הבתים כשיחבש העור מתרחבים הבתים וכשיחבשם ימצא תרובע קטן, כשרים, ע"ש: [נט] שחר. עכ"ט. וקבב

באור הלכה

ודא להקיא דרעת הרמב"ם רבועי תפירות הוא הלכה למשה מסיני, ואפשר דקאי רק על רבוע התחורה, והוא דמק דול. ובבאור הגר"א קבב גס"פן להקיא דרעת כל האגונים ורבוע התחורה וגם תפירות הוא הלכה למשה מסיני, ע"ל: אין לווי משה שקבב היוצרות יעקב שתיים בלי ברכה בעת תהום: * אין להקפיד. רבועי לא נאמר אלא על ארץ ורומב: * נתקלקל רבועו. עין במשנה ברורה. דע דגדר לקול רבוע הבתים, פשיטא לי דלא בעינן שיתקלקלו ביום משך זמן ופאילו במעטות סני, ואפילו אם עשהם גדולים מאד, ולא אמרין דל מוקבא היתרון וישאר שעור תפלין כלי זה, דומיא דיש מקולו בענין הקפת גול אלא יש שעור למוכות, מה שאין כן בזה דאין שעור לגבה התפלין, סב ע"א רבועי המוכנס מעכב, וקמא לן גס"פן דאפילו פנימת המוכנס פוסל, והוא מטעם רבועי, כדאימא בתוספות סקח מט ע"א דבור המתחיל שקל, ולא בעינן דוקא שיסגם בו המוכנס, אלא אפילו בכזית או בכטפה, לבל מר כדאית לה בחלין יח ע"א, עין שם בקמ"א. וזוה אינו, דשם הלא גס"פן קמא לן דמרת קומתו אין מעכב, כדאימא שם בקמ"א, ואם כן אם לא היה עושה תוכה רק עד למעלה ממקום הסוכב ושם היה עושה התרבות גס"פן היה יוצא בדיעבד, ואפילו הכי כיון דרעה בנה במקום הו' בעינן שיהיה למעלה מרבעי, כדמובח בנבוכים נד ע"ב תוספות דבור המתחיל לה אמר, ואם"פן הוא הדין בענינו לענין תפלין. גם פשיטא לי דלאו דוקא אם נתקלקל בעת חרו של הנזיר למעלה, והוא הדין אם נתקלקל ונסגם במקום אחר מדפני הבית מבחוץ עד שאבד רבועו על"י זה, וגם"פן מהא דמובח גי'ל, דפשיטא דפסול פנימת המוכנס הוא בכל מקום מדפניו ולא דוקא במקום חרו. ולפי זה אם מחמת רב' לשון של התפלין נקר לכל שאמר מדפניו ננסגם לפנים ואינו עומד במקום הראוי לו, נראה דצריך לתקנם²¹⁸. גם פשיטא לי, דעל"י פנימה קטנה שנתנה הבתים כשעור תפירות צפון ואפשר אפילו מעט יותר מזה לא אול מנה על"י תפירה שם רבועי: ואפילו אם נאמר דרעת עשה יש להספור ליהר אפילו בחסרון משהו באינה מקום דעל"י פנים אינו מרבע שלמות, מכל מקום בדיעבד שנתקלקל לא אול שם רבוע על"י חסרון משהו, ורואה מהא דמבני בחלין יח, הא באבא הא בסידא פרושי: באבא דכתיב "אבנים שלמות" פוסל אפילו בחגירת צפון, אבל בסיד דלא כתיב בו שלמות לכך בעינן שישאר שעור תשוב כטפס או כזית, עין שם. הר דאף לגבי מוכנס דקמא לן דרובע מעכב, וגם שם צריך רבועי גמור שיהא שוה אף פאלכסונו, ומדכתיב שם נבוכים סב ע"ב מהא דכתיב "ככבים" שהיא שם ככבים שרון, וכדפרי' וש"י שם, ואפילו הכי כשר בסיד, אלא על"י חסרון משהו פנימה בחגירת צפון לא אבד על"י חרו שם רבועי, ואפילו אם הפנימה קטנה שנתנה בהתפלין היה במקום חרו של הנזיר למעלה, דאי לא חימא הכי, לשני: הא ונא בסידא וכן מירי במקום חרו: ואף דיש לבדל דין לחלק ולגבי מוכנס דגדול כשעורו לא נחשב בו פנימה מוכנס דליל מנה על"י תפירה שם רבוע מה שאין כן בענינו, מכל מקום נראה לעניות דעתי דהדין עמי, דאי לא חימא הכי יחשב ר"ח שם עוד פנימה שפוקלת בחגירת צפון כגון ברבוע התפלין, ודומיא שכתב ש"י בסיון תרומה סעיף קטן ר, עין שם: כי מפעם לי עצם שעור לקול רבועי עד כמה נקרא בענינו, וזה ברור ולא נוכל לומר לענין תפלין דוקא אם חסרון הרבוע היה בטפס, כמו שפסק הרמב"ם ע"ש לענין מוכנס, דכל התפלין אינם מתקנים פן: ואולי אם נתמערב הרבוע של התפלין מעט יותר מחגירת צפון נקרא בענינו גס"פן לקול רבועי, וצריך עיון: * שצריך. עין במשנה ברורה לענין התקנות התחורה, העסקתה מספר לשפת הסופר, והביא שם ואנה זה, על דרש"י פירש במנחות לה ע"א, תפלין שיהא מרבעין בחסרון הנו ישל אלא ימשה חזקת התפירה הרבה שלא תכרז ומתמעט רבועי. עין שם, ומה לי אם נתמעט חזקת התפירה או מחמת צפון: ואף שיש קצת לחלק בזה, כן בא לשונו: * תריץ שבין בית לבית וכו', ואם לא הגיע כשרה. עין בחי"א ארם דמשמע מנה דאפילו הנוצרת לעשות התפלין על"י רוביק הד' עורות, אפילו הכי מנה דביעבד אם מדבק לבסוף הד' בתים ביחד ומשיר מלמעלה רק מעט שיהיו התריץ

באר היטב

אכל בהחיות תפירות יחד לא חשיב עור א'. ובתוספות דמנחות דף לב ע"א ד"ה דלמא להשלים משמע דחשיב עור א' ע"י תפירה: (נט) וגם הבתים. דלא כמו שנהגים קצת לעשות של יד עגלה בראשו רק שמרבע התחורה מלמטה, מרדכי מ"א ועין מ"ש הע"ת: (נט) שחר. וקבב ב"ח, משמע עובדא ליפא, ולענין אין להקל, ובמקום דלא אפשר יש לסמוך ארב פוסקים המקלין שלא

משנה ברורה

כי אם על ראש הבתים שיהיו מרבעין ואין משיחין על התחורה ועל התפירות, שהוא גס"פן מעקר הדין והוא דבר הנקל לתמן: (קעה) וגם הבתים. דלא (קפג) כמו שנהגין קצת לעשות של"י עגלה בראשו רק שמרבע התחורה מלמטה, אלא בין השל"י ובין השל"ראש יהיו מרבעים. והכונה בהשל"ראש, (קפד) שבהארבעה בתים יחד יהיו מרבעים ולא כל אחד בפני עצמו. ורובע הבתים צריך להיות (קפז) בכל משך זמן, וגם הרבוע יהיה על"י רבועי עצמן ולא (קפו) על"י דבר אחר שמימי' צליהם²¹⁴. ועין לקמן סעיף קטן קפה: (קעט) נתקלקל רבועו. כגון שנתעקמו הבתים, זה פונה למזרח זה למערב²¹⁵, או שנתקלקל חדי הבתים לגמרי עד שצעשה עגל²¹⁶, או שנתקלקל התחורה או התפירה עד שאבדו רבועו: (קפ) יש מי שאומר אין (קפו) חולק בזה²¹⁷, ודרך המתברר בן הברכה מקומות, וכמו שכתבנו לעיל בסעיף קטן קכג: (קפא) שצריך לרבעו. דכיון דרבעו הוא הלכה למשה מסיני, (קפח) בכל שעתא בעינן שיהיו מרבעין; ומכל מקום (קפט) אין צריך למדוד בכל יום אם רבועם קיים, שפעמיים אותם על זקתם, אם לא שרואה שנתקלקל. ואם (קל) נתעקם התחורה, אף שבעצם הוא מרבע, רק מחמת התעקמות התחורה נראית כמו שאינו מרבע. יחור ויסקן: (קפב) ויצעשה. ובריעבד (קלג) אפילו אחד רחב מתכור כשר: **כל (קפג) הבתים יחד**. וכל שכן שידבק ששה"י יהיה שחר; ולפעמים מחמת רב' ישנו נקלף ממנו השחרות: (קפד) מצוה וכו'. משמע דביעבד אינו לעכובא. ויש פוסקים דסבירא להו דהוא הלכה למשה מסיני כמו הרצועות²²⁰ ולעכובא הוא אפילו בדיעבד²²¹, ובבאור הגר"א משמע שהוא מצד בן להלכה, וכן בישיבות יעקב, וכן משמע באליה רבה ובשני' נקטת הגדולה דיש להחמיר, אם לא במקום דלא אפשר יש לסמוך אדברי המקלין כדי שלא להתבטל ממצות תפלין: (קפה) שחר²²². והשחרות טוב יותר שיהיה בצעב שחר שאין בו ממש כלל²²³, והתפלין יהיו שחורים רק בחזותא בעלמא. ומכל מקום המשחירין במין גלאני²²⁴ שאי אפשר לקלפו, אף על"פי שכולין להסיר מן הקלף על"י דין פרוצין דין (קלג) אין להחמיר בדיעבד²²⁴. ועין במה שכתבנו בסעיף מח בבאור הלכה בשם הפרי"מגדים שדעתו גס"פן דאין להחמיר בזה. אכן מה שחדשו סופרי זמננו שמשחירין בטיחה שיכולין לקלף בשלמות מכל צד מן התפלין נצורתו כמו נר שחר, זהו פסול²²⁵ ומספר נשמת אדם ושהסכים אתו הגאון בעל בית מאיר דלא נכב"ע ע"ש: (קפו) סימן לג. בסעיף ד' בהג"ה. ועין שם במשנה ברורה דהרמ"א קאזיל לשיטת המתברר הקא דהוא רק מצוה בעלמא, ולפי מה שכתבנו באת קפד יש לעין בזה: (קפז) והוא שיהיה וכו'. אבל אם אינו נכר מבחוץ, (קלד) אף שמוכפנים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מפתח בבית בפני עצמו, לא מהגי: (קפה) נכר התריץ. אבל שריטה או רשימה בעלמא לא מהגי כלל,

תרגום: 1 ברק.

שער הציון

(קפא) מגן אברהם: (קפד) תוספות מנחות לה ע"א ע"ש: (קפה) עבודת היום, והדין עמו כמו שבארתי בעור השם בבאור הלכה: (קפו) נודע ביהודה בסיון א: (קפז) חיי אדם: (קפח) ט"ו: (קפט) מחצית השקל: (קל) לשכת הסופר בשם שלחן שלמה: (קלב) מוכח מלבוש: (קלג) חיי אדם: (קלד) עין בשערי תשובה: (קלז) ורש"י במנחות לו ע"ב ד"ה ואם:

הלכות תפלין סימן לב

כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל: מא (קטס) *לארץ ורחב הבתים *ונגבהן *אין לו (ס) שעור: **מב** *משי"ן של תפלין (קצ) הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש (קצא) כמין שי"ן (קצב) בולטות (קצג) מקמטי (סא) העור, אחד מימינו ואחד משמאלו. (קצד) ישל (סב) ימין המניח של שלשה ראשים ושל שמאל המניח של (סג) ארבע ראשים: הגה מיהו אם הפך (קצה) אינו נפסל (מרכיב וסמ"ג וחו"ט פ"ק הקומץ): **מג** *הריץ (קצו) של שי"ן דהינו חדה למטה (קצז) יגיע עד מקום התפר: (מרכיב וסמ"ג וחו"ט פ"ק הקומץ):

ל העשור בשם הרי"ף וסמ"ג וספ"א וחו"ט חיים בשם רב האי אבן מנחם לה ב חוסתים שם בשם שמואל רבא והרא"ש והפנינים ס מנחות לה לפרוש הש מקרשים שהביא הרא"ש

שערי תשובה

באר היטב
 יתבשל תורת תפלין, שכנה"ג ע"ז: (ס) שעור. ומ"מ יש לחש לדברי הגאונים שלא לעשותן קטנים מרחב שני אצבעות. בין של"ד בין של"ראש, ב"י ב"ח ל"ח מ"א, והינו התתואר למשה. ויש למחות בעוברי זרעים שמתקנים להם תפלין קטנים מאד, כי מכבר משי"ם שצריכים להיות חתכים יותר מאצבע ואם לא פסולין הם, ע"ת ע"ש: (סא) העור. ולא על"די דפוס, ט"ז ב"ח ע"ת עמ"א: (סב) ימין המניח. ואם הוא אשר לא ישנה, ובחר ימין ושמאל דעלמא אזלין, מ"א: (סג) ד' ראשים. ב"ח וע"ת והר"מ פסקו דצריך לזנה שלא יגיע היודין למטה בשי"ן, ומ"א פסק דצריכים לגע היודין למטה בשי"ן ע"ש וכ"פ הרמ"א סעיף מג:

בש"ת נודע ביהודי ס"י א שיש ספרים אפנים מטיחים טיחה עבה על הבתים וע"י שמיים שפירטו"ש הם שחרים בתכלית ההודי, אין לחש משום שא"י דכל לגאוחו אינו חוצץ, דכל השך לשחרות להשחיר בקבל לגאוחו הוא, וגם בשעה שהוא מטיח השיט העב אין חשש משום מחמת השי"ן, שהרי אין שם רק בשי"ן לבד, וגם דהפסוק לנו אינו מבטל, ולכן תפלין דמארי עלמא הם ר"ש ביה משום ואגוהו: ואף על"פ כ"ן יש להחמיר שלא יהיה השי"ן עב יותר מעור הבתים, וגם פשיטא שצריך שרביע הבתים יהיה בתים עצמם בלא שי"ן, ואם עשה הרביע על"די השי"ן הוא שלא פדון. וגם יש לאסור שלא לתת לתוף השי"ן הנה עצם פיל שחוק, דבצינן

באור הלכה

משינה ברוחה
 (קטס) כי על-כל-פנים צריך הקדל מעט בין הבתים, שיהיו החריצין נפרים ממש. וכן חמיי"א דמא במעשה הסופרים שדברקין הבתים וטחין את כל הבית בטיח או בגלאנ"ץ רק שעושי"ן רשם בהגלאנ"ץ, ומה גם דלכתחלה בעינן שיהיה החריץ גמיע עד למטה, וע"ן בבאור הלכה. וכל-שכן הסופרים שתולין עור על הד' בתים ורושמי"ן בו חריצין בספי"ן שמה"ה נראה כארבעה בתים דפסול, (קלז) דעל"די"נה נעשה תפלה של דע"ב: **מא** (קטט) ארץ ורחב. ומכל מקום נכון לחש לדברי הגאונים שסוברין שלכתחלה לא יעשה אותן קטנים מאצבעים על אצבעים²⁸⁸ והינו עם התתואר. וע"ן בעלת-תמיד שקמב, דאם אין מחזיק עם התתואר רק כאצבע על אצבע אפלו בדיעבד פסול²⁸⁹, וכן פסק בספר באור-מרדכי, וע"ן בספר אליה רבה שלמד עליהם זכות, ומכל מקום ס"ס דכל בעל-נפש יזהר לעשות התתואר רחב ב' אצבעים; ולבד כל אלו, מצוי מאד באלו התפלין הקטנים שפשוטיותיהן גרועות עד מאד מצד דחק המקום, כאשר בעיני ראיתי הרבה מהם, על-כן השומר נפשו ישמר מהם: **מב** (קצ) הלכה למשה מסיני. ואם נתקלקל השי"ן ואינו נפר, (קלז) צריך למקנו מתוך דיוקא דאם נתקלקל רבוע, המבאר בסמוך: **קצא** (קצא) כמין שי"ן. ומש"ת, (קלח) באחרונים דתמננת שיני"ן שלנו שאנו עושי"ן בתפלין ד', דלא בעינן דווקא קמב סת"מ ממש אלא דתמננת²⁹². ומנהג סופרים כהיום באינה מקומות החרד ולעשותן כתב אשורית ממש: **קצב** (קצב) בולטות וכו'. ואם עשה השי"ן בקלף אחר והדיק בדב"ק על הבית, (קטס) פסול²⁹³: **קצג** (קצג) מקמטי העור. דהינו שמקמט העור במלקט על"די כפילה, שפופל מהעור עד שיעשה סעיפי השי"ן²⁹⁴. ולעשותן על"די דפוס, דהינו שעל הדפוס חקוק שי"ן בולטות²⁹⁵ ודחק הדפוס בעור הבית ונעשה תאר שי"ן. ע"ן בט"ז ומג"ן אברהם דמשמע דלכתחלה טוב למנע מזה²⁹⁶. ובכנסת הגדולה בשם תשובת הר"מ"ע כתב דנהו יותר הדור, וכן המנהג פשוט כהיום לעשותו בדפוס מפני שעל"די"נה יש לה תאר שי"ן בחילוקיה וזיינה יותר משי"ן המקמטת מהעור²⁹⁷: **קצד** (קצד) של ימין המניח. וא"ן (ל) חלוק ג"ה בין אשר לאחר, דבחר ימין ושמאל דעלמא אזלין²⁹⁸: **קצה** (קצה) אינו נפסל. אכל (לא) אם עשה בשני הצדדים רק שי"ן של שלשה ראשים או ארבעה, פסול, וכל-שכן אם חסר לגמרי שי"ן אחד: **מג** (קצו) של שי"ן. (כז) בין דמין ובין דשמאל: **קצז** (קצז) יגיע וכו'. דהינו עד התתואר ממש, ובדיעבד

נקרין. אף דמצריך חמיי"א דמא לומר שיהיו החריצין על-כל-פנים בעצם הכדלת הבתים ולא בהגלאנ"ץ! לבר. ובתשובת חת"סופר סימן ה משמע דהנהיגין לעשות תפלין על"די דבוק לא מהני אפלו החריצין נפרות²⁹⁷. אלא יהיו כמדלות לגמרי ואז יזהר שיהיה רבוען קום, כי מצוי שעל"די ההקדל נאבד הרבוע. ומנהג העולם במדינתנו כחמיי"א דמא, וכן משמע בספר ישועות-יעקב. ומכל מקום כל ירא שמים יזהר לכתחלה לעשות הבתים נפרים, וכמו שקמב חמיי"א דמא ונאפ דלכתחלה פשיטא נכדון לעשות כן. והנה אם לא יהיו בדבקים לל, מצוי לפעמים שנתקלקל הרביע במקשה תופן על"די זה, על-כן אסור שטוב יותר שידבק מעט בשפוליה הבית אצל התואר בין בית לבית. והנה יש עוד אפן, שידבק מעט העורות שבין בית לבית, ואם העורות לא יגיעו זה לזה יתן לתוכם חתיכת קלף דק עם דבק שיתקדם יחדיו, ועד"י הבתים וכן בראשי הבתים לא יהיה מדבק כלל, ובהו יהיה צדון כל החריצים מעט הרוב וגם רבוען יהיה קום; אף באפן זה צריך לזנה מאד תמיד שלא לנתק בחזק בית אחד מחברו כדי שלא ירע על"די"נה העור שבין בית לבית: * ארץ ורחב הבתים וכו'. ע"ן בערוזין צה ע"ב בגמרא, וע"ן היטב ברא"ש בתכלות קטנות בסדר תקון תפלין בקצרה מה שכתב לע"ן שעור התפלין, ובבאור הגר"א בסעיף זה. ועל-כל-פנים נראה לעניות דעתי, דאפלו לפי דעת השלחן-ערך דתם להלכה דאין להם שעור, מכל מקום לפי מה דמוכח שם בגמרא דבראש וכן בידי אין מקום רק להניח שני תפלין ולא שלשה, יש לזהר על-כל-פנים שלא ללבש תפלין פעם קטנים מאד ופעם שיהיו גדולים שלשה פעמים כמו הראשונים, כגון שבפעם הראשון היו כשעור ארבע ורביע על אצבע ורביע ורביע שני היו ד' אצבעות ורביע על ד' אצבעות ורביע וכהו' גונא, דממה נפשתי: או דתפלין הראשונים היו קטנים מכשעור או דתפלין השניים מנחים שלא במקום תפלין, וע"ן לקמן בסימן רלז סעיף א שאין לעשות תרתי דתרי אפלו שלא ביום אחד. ואף דיש לדחות, דכונן הגמרא היו תפליהם ממצעים אמצעים יותר מה שאין כן בזה, אבל אם כן אודא יראת הרא"ש שם, והשלחן-ערך דפסק דלא כהרא"ש, לא נכר באחרונים שיהיה מתחמת זה כי אם משמע אחר, ע"ן בבית-יוסף ובבאור הגר"א. ונתבון לאדם, שיהיה תפלין תמיד ממצעים, דהינו לא פחות משעור אצבעים על אצבעים ולא יותר מדי' על ד' אצבעות, והינו עם התתואר ומעברתה, דהו' יצא על-כל-פנים מדינא ודי הכל: * וגבהו. ע"ן במג"ן אברהם²⁹⁸: * אין לו שעור. וע"ן בספר שלחן-שלמה שכתב דמכל מקום לא יעשה תפלין גדולים עד מאד, שעל"די"נה לא יהיה בראש אחר, ואף דיש להניח על מקום צמיחת השערות²⁹¹, וכן של"די שלא יבוא להניח קצת על הצעי עצם שפמך לבית-השחי או במקום שאינו כשר התפוח, עד כאן לשונו. וע"ן מה שכתבתי לעיל בסימן כו סעיף ט בבאור הלכה: * שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני וכו'. ע"ן במשנה ברוחה דאפלו כתב שלנו וכו' אלא דגמא. הוא מהב"ח ע"ן שם. ולפי זה יש לע"ן כמה דפסק הנשמת-אדם דאם יש קצת הפסק בין הי"ד להשי"ן, דהינו שאין גמיע בשולו התחתון, דמעטכ בדיעבד כמו בספר-תורה, דלכאורה לה"ח אפשר דרק לכתחלה צריך לזנה ולא לעכובא, וצריך ע"ן: * חריץ של שי"ן וכו'. יגיע עד מקום התפר. ובדיעבד, ומה שכתב הדרב"מ משה דמברוך שאמר משמע שפמך ללפסלו, בארובה כה"ה שם הביא להקל בד"עבד:

שערי תשובה

תרגום: 1 ב.ק. (קלז) גמרא: (קלז) שלחן-שלמה ושי"א: (קלח) חמיי"א ונפר"ע ונלת-תמיד: (קטט) ישועות-יעקב, והשובות רע"א סימן יא ושי"א: (ל) מג"ן אברהם: (לא) פרי-מגדים: (לז) הגר"ז ופשוט:

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק קפח]

נְרָאָה כְּאַרְבָּעָה בְּתִים דְּפָסוּל, דְּעַל-יְדֵי-יָדָה נַעֲשֶׂה תְּפִלָּה שֶׁל יָדָה.⁽²²⁶⁾

(226) ואף על פי שמבנים הרי הוא מחולק לארבעה בתים, מ"מ פסול לפי שמבחוץ הרי הוא אחד, וכמו ששינוי בגמרא (מנחות לד, ב) שמי שאין לו תפילה של יד אבל יש לו שתים של ראש, יכסה עם עור על אחת מהן ויניחה על היד, וכמבואר בשו"ע לקמן (סמ"ז).

[ביה"ל ד"ה חרוץ שבין בית לבית]

לא מְהַי אֶפְלו הַתְּרִיצִין נְכֻרֹת⁽²²⁷⁾.

(227) החיי אדם והחתם סופר דיברו באופן שמדבק ארבעה עורות ועושה מהם את הבית, שאף על פי שהבית צריך להיות עשוי מעור אחד, סומכים לומר שדבק חיבור הוא ונחשב כעור אחד, ולפי זה כתבו, שלשיטתם של המדבקים (הסוברים שדבק נחשב חיבור) אין ליתן דבק בין הבתים, מפני שהוא מחברם יחד כבית אחד. אכן, באופן שהדבק אינו מגיע עד למעלה כתב הביה"ל שנחלקו בזה, שהחיי אדם הכשיר על פי המבואר בשו"ע כאן שדי בכך שלמעלה יהיו פרודים, ואילו בחתם סופר משמע שפסל בזה מפני שהדבק הופכן למעשה לבית אחד, והפירוד שלמעלה קטן מדי מלהחשיבם כבתים נפרדים (ולא היקל השו"ע כאן אלא כשהבתים פרודים עד למטה אלא שאין חריצם ניכר עד שם, מחמת שנצבעו בצבע וכדומה).

ולשיטת החתם סופר עצמו, כתב במשנ"ב לעיל (ס"ק קעב) שאין לעשות תפלין מארבעה עורות נפרדים המדובקים יחד.

[משנב ס"ק קפט]

מְאַצְבָּעִים עַל אֶצְבָּעֵיכֶם⁽²²⁸⁾ וכו', אֶפְלו בְּדִיעְבַד פָּסוּל⁽²²⁹⁾.

(228) וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק נו) שהיינו אגודלים, וראה גמרא מנחות (מא, ב). ומקור דברי הגאונים, כתב הבי" שזוהו מהגמרא בעירובין (צה, ב). שמבואר שם שיש מקום בראש להניח שתי תפלין, ואמרינן בגמרא (שבת סג, ב) שהציץ רחב שתי אצבעות, ומונה במקום תפילין, ומבואר בגמרא (זבחים יט, א, ערכין ג, ב) ששערו של כהן גדול היה נראה בינו ובין המצנפת, ושם היה מניח תפילין, ומסתמא היה אותו מקום של התפילין שתי אצבעות כרוחב הציץ.

(229) שאף על פי ששיעור אצבעיים אינו מעכב בדיעבד, שהרי לא הוזכר בגמרא שיעור זה, מ"מ שיעור אצבע ודאי מעכב, שאם לא כן הרי יש מקום לשלש תפילין, ומוכח שצריך על כל פנים יותר משיעור אצבע.

[ביה"ל ד"ה וגבהן]

עֵין בְּמַגֵּן-אֶבְרָהָם⁽²³⁰⁾.

(230) שהעתיק את דברי הבי" בשם האורחות חיים, שמנהג החכמים ואבות בית דין לעשות את גובה התפילין של ראש יותר משלש אצבעות, כיון שמניחים אותן בגלוי, אבל תלמיד בפני רבו שמכסה את התפילין [כמו שהובא בשו"ע לעיל סי' כז ס"א], מניח קטנות כאצבע ומחצה תחת המצנפת, ובדרכי משה (אות טו) כתב, שמהרמב"ם משמע שלמצוה מן המובחר יש לעשות את גובה הבתים כאורכן, ולא ראיתי נהגין כן.

[ביה"ל ד"ה אין לו שעור]

שְׁעַל-יְדֵי-הָהּ לֹא יִהְיֶה בְּאֶפְסָר לְהִנְיֹחַן עַל מְקוֹם צְמִיחַת הַשְּׁעֵרוֹת⁽²³¹⁾.

(231) וכמו שכתב במשנ"ב לעיל (סי' כז ס"ק לג), שכל התפילין צריכות להיות מונחות במקום ששייך קרחה, דהיינו שאפילו הקצה התחתון של התיתורא יהיה מונח על מקום תחילת עיקרי השערות.

[משנב ס"ק קצא]

דְּלֹא בְּעֵינֵין דְּנֻקָּא קְתִב סִתְ"מ מְקַשׁ אֶלָּא דְּגָמָא⁽²³²⁾.

(232) ולהלן (ס"ק קצח) כתב שתהיה על השינוי צורת יחידין, ולא קוים פשוטים בעלמא. וכן שצריך לעשותה לשמוה, וכמו שכתב לקמן (סי' לט ס"ק ו').

[משנב ס"ק קצב]

וְאִם עָשָׂה הַשִּׁי"ן בְּקֶלֶף אַחַר וְהִדְבִּיק בְּרִבְבֵי עַל הַבֵּית, פָּסוּל⁽²³³⁾.

(233) ובטעם הדבר כתב בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' יא), שיש לחוש שמא דבק אינו חיבור, ואם כן אין השי"ן מחוברת לבית.

והחזו"א (אוי"ח סי' יא ס"ק ח) הקשה, שלעיל (ס"ק קעב) וכן בביה"ל (ס"ל"ח ד"ה מעור) פסק שדבק נחשב חיבור, ואם כן היה לו להכשיר שי"ן המודבקת לבית. וכתב לישב שאפשר ששי"ן צריכה יותר חיבור.

[משנב ס"ק קצג]

שְׂכּוּפֵל מְהַעוֹר עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ סְעִיפֵי הַשִּׁי"ן⁽²³⁴⁾.

(234) ולענין בתים העשויים מעור בהמה גסה שאי אפשר לקמט אותם בצבת, כתב המשנת הסופר (סי' כא ס"ח ביאור הסופר ד"ה יש) שיש ללחלח את העור, ולאחר שיתרכך מעט יש ללחוץ על העור כלפי חוץ בעזרת מברג וכדו' בצורת שי"ן, ואחר כך יכול להכניסו בדפוס לפותו בצורת שי"ן נאה. עוד כתב שם, שיש לדקוק ללחוץ בריחוק מעט מקווי השי"ן, שאם יתחיל ללחוץ קרוב לקווי השי"ן, יתכן שעל ידי שידחוק שם יבלוט הקו על ידי מה שדוחק את צדדיו, ויהיה 'חק תוכות'. וראה שם שכתב אופן נוסף, שיש לעשות השי"ן בתחילה על ידי דפוס באופן של 'חק תוכות', ואחרי שיצא השי"ן יניח ברזל חלק לגמרי ויכניסו לפרעים [מכבש] כדי שיתבטל השי"ן, ולאחר מכן ייקל עליו להוציא השי"ן בכלי על ידי 'חק יריכות'.

[משנב ס"ק קצד]

שְׁעַל הַפָּפוֹס הֶקְוֶק שִׁי"ן בּוֹלְטָת⁽²³⁵⁾ וכו', וְנַעֲשֶׂה תָאָר שִׁי"ן, עֵין בְּטִ"ז וּמַגֵּן-אֶבְרָהָם דְּמִשְׁמַע דְּלִכְתָּחֵלָה טוֹב לְמַנְעַ מִנְהָ⁽²³⁶⁾.

(235) אבל שוקעת, מבואר באור זרוע (ח"א סי' תקסג) שהוא 'חק תוכות'.

(236) משום שעדיין יש לחוש שנעשה על ידי 'חק תוכות', וכמבואר במג"א ובלבושי שרד (ס"ק נו), שמתוך שהעור רך, נדחק גם סביבות האות ולא נעשה על ידי מעשה שלו ממש. וטעם נוסף כתב הט"ז (ס"ק לה), שדפוס הוא כמו חקיקה, ואין לעשות חקיקה בכתב התפילין.

[משנב ס"ק קצה]

מִפְנֵי שְׁעַל-יְדֵי-הָהּ יֵשׁ לָהּ תָאָר שִׁי"ן בְּחִלּוֹתֶיהָ וְזִינָהּ יוֹתֵר מִשִּׁי"ן הַמְקַמְטָת מְהַעוֹר⁽²³⁷⁾.

(237) לשון זה מקורו באור זרוע (שם) ובברוך שאמר (הג"ה כא), ומשמע שלכתחילה נכון לעשות לה תגין [וראה משנת הסופר סי' כא שעה"צ ס"ק סב בשם ספר אות חיים].

[משנב ס"ק קצז]

וְאִין חִלּוֹק בְּזָה בֵּין אֶטֶר לְאַחַר, דְּבִתֵּר יָמִין וְשְׂמָאל דְּעֵלְמָא אֶלְלִינָן⁽²³⁸⁾.

(238) היינו, שמה שעושים שי"ן של ארבעה ראשים מצד שמאל, אין זה משום שהוא משמאל המניח אלא משום שהוא מימינו של העומד מולו, ומבואר בא"ר (ס"ק סו) בשם ספר תיקון תפילין, שהעומד מולו וקורא הוא הקב"ה, והשי"ן של ארבעה ראשים הוא כנגד השי"ן שבלוחות [כמו שכתבנו להלן ס"ק קצח], ולכך מקומו מימינו של הקב"ה, כדכתיב 'מימינו אש דת למר', והשי"ן של שלשה ראשים הוא כנגד הכתב שלנו, ולכן מקומו הוא מימין המניח, ואשר על כן אין חילוק בין איטר לאחר.